

STANISŁAW KORENIK

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

WROCLAW I JEGO RELACJE Z OTOCZENIEM – WYBRANE OBSZARY

Abstract: *Wroclaw and Its Relationship with the Environment – Selected Areas.* The current socio-economic development is based on settlement system. Metropolises play decisive role in the system, determine also the development of surrounding areas, both closer and remote. In the reality of Lower Silesia, Wrocław plays an important role in many aspects of social and economic life. Nonetheless the potential of Wrocław depends on various projects, which can define also the directions for further city development.

Keywords: City, development, metropolitan area, programming, region.

Wstęp

W 2016 r. Wrocław pełni zaszczytną funkcję europejskiej stolicy kultury. Przygotowania do tego wydarzenia spowodowały wiele przeobrażeń zarówno w sferze materialnej, jak też duchowej miasta. W konsekwencji podjęto decyzję o wypracowaniu nowych kierunków rozwoju, które mają stać się formalnym dokumentem określającym rozwój miasta o horyzoncie 2030 r. Prace nad strategią w dużej mierze postanowiono uspołecnić, powierzając część z nich instytucjom i organizacjom społecznym będącym dotychczas adwersarzami władz miasta. W dotychczasowych, szeroko zakrojonych pracach dyskusja skupia się na problemach miasta. Prezentowane opracowanie jest próbą zwrócenia uwagi na otoczenie Wrocławia oraz interakcje, jakie występują w relacjach z tym otoczeniem, jako istotnym elementem warunkującym funkcjonowanie specyficznego układu społeczno-ekonomicznego, jakim jest miasto.

1. Miasta jako elementy stymulujące gospodarkę XXI w.

Analizując zjawiska społeczno-ekonomiczne w przestrzeni konieczne jest uwzględnianie istniejącego układu osadniczego, który stanowi strukturę warunkującą przebieg tych procesów. Układ osadniczy tworzy więc swoistą sieć różnorodnych interakcji z wyraźnym wyodrębnieniem miast, jako miejsca kumulacji relacji gospodarczych. To właśnie rozwój miast, a w zasadzie jego tempo i kierunek w decydującym stopniu

formują strukturę sieci osadniczej otaczających je obszarów. Można wręcz stwierdzić, że obecnie następuje swoiste podporządkowanie i uzależnienie poszczególnych elementów przestrzeni od funkcjonowania sieci miast na danym terenie, a to uzależnienie (stopień) oraz szansa na rozwój poszczególnych elementów przestrzeni społeczno-ekonomicznej jest odwrotnością gradientu odległości od tych układów i natężenia wzajemnych relacji. Szczególnie istotną rolę w tych procesach zaczynają odgrywać duże miasta. Warto podkreślić, że jednym z najważniejszych zjawisk związanych ze zmianami sposobu funkcjonowania przestrzeni społeczno-gospodarczej jest *metropolizacja*, którą można określić jako proces przekształcania się przestrzeni miejskiej m.in. w wyniku zmian relacji między miastem centralnym i jego bezpośrednim zapleczem oraz na nieciągłym sposobie użytkowania przestrzeni zurbanizowanych [Jałowicki 1999, s. 33]. Zmiana relacji polega m.in. na osłabieniu lub w drastycznym przypadku zerwaniu związków gospodarczych miasta z jego regionalnym zapleczem i zastąpieniu ich więziami z innymi metropoliami w skali kontynentalnej lub światowej. Efektem tych przekształceń stają się nowe, hierarchiczne i niehierarchiczne systemy miast, od pojedynczych metropolii, przez systemy regionalne i krajowe, do światowego systemu miast. Przy czym intensyfikacja związków ekonomicznych w tak powstałej sieci wpływa bezpośrednio i pośrednio na zmiany potencjału społeczno-ekonomicznego dużych jednostek miejskich. Dodatkowo, jednostki te wraz z postępującym ogólnym rozwojem gospodarczym zmieniają swoje funkcje w przestrzeni i to nie tylko w bezpośrednio je otaczającej, ale także w znacznie oddalonej. Powszechnie sądzi się, że metropolie będą w XXI w. decydować o rozwoju gospodarczym świata, natomiast one same będą się rozwijać w wyniku złożonych relacji między aktorami prywatnymi a publicznymi, stając się konkurującymi biegunami na ponadnarodowym obszarze. „*Ich społeczno-gospodarcza dynamika, zapotrzebowanie na lokale biurowe i mieszkania będą zależały od ich zdolności do pokonania w ostrym współzawodnictwie innych metropolii*” [Rochefort 1998]. Dlatego należy dążyć do jak najściślejszego połączenia regionu z metropolią, te wzajemne relacje muszą odbywać się na różnych płaszczyznach, a konsekwencją mają być kompatybilne zmiany na tych obszarach. Działania w tym celu muszą dotyczyć nie tylko zmian infrastrukturalnych (przy czym one nadal są ważne szczególnie w realiach polskich), ale także przemian społecznych np. zmiany postaw w stosunku do postrzegania dużych miast i utożsamiania się z nimi. W efekcie powinien powstać jeden system, który daje zarówno szansę na rozwój otoczeniu metropolii, ale stwarza także naturalne zaplecze dla tych ośrodków, które wzmacnia ich potencjał. W tym kontekście zjawiskiem niekorzystnym wydaje się niewielki zasięg pozytywnego oddziaływania dużych miast polskich, ten obszar oddziaływania nie przekracza 20–30 km (w przypadku Warszawy określa się go na 40–50 km) [Korenik 2011, s. 138]. W praktyce takie kształtowanie się tych relacji, w odróżnieniu od wielu dużych metropolii zachodnioeuropejskich powoduje, że efekty metropolizacji sprowadzają się do tych miast i ich bezpośredniego zaplecza, natomiast w dalszym otoczeniu często występuje zjawisko anizotropizacji przestrzeni (m.in.

skokowy wzrost bezrobocia oraz znaczny spadek aktywności gospodarczej) [*ibidem*]. Świadczy to o tym, że odległość geograficzna nie jest równoznaczna z dostępnością, a zjawisko konwergencji bezpośredniej nie występuje na tych obszarach. Elementem, który może łączyć te negatywne zjawiska bez wątplenia jest dobrze ukształtowany układ osadniczy, który jest jednym z atutów każdego obszaru, dotyczy to także regionów polskich. Jest to dlatego ważne, że o sukcesie gospodarczym konkretnego regionu nie decydują wyłącznie duże miasta, ale cały jego system osadniczy. W praktyce jest on także odwzorowaniem systemu gospodarczego danego regionu, gdyż działalność gospodarcza skupia się przede wszystkim w miastach lub w ich sąsiedztwie. Przy tym odnosząc się do naszej gospodarki należy wskazać także na zjawisko niekorzystne, czyli to, że cechą charakterystyczną polskiej przestrzeni społeczno-gospodarczej jest występowanie, a co istotniejsze narastanie w niej dysproporcji w poziomie rozwoju gospodarczego. Obserwuje się w niej wzrost liczby mieszkańców, powierzchni większych aglomeracji miejskich, a przede wszystkim ich potencjału ekonomicznego, które skupiają już blisko 25% mieszkańców wszystkich miast. Są to obszary o znacznej, jak na polskie warunki, koncentracji działalności gospodarczej, z centrami produkcyjnymi, handlowymi i komunikacyjnymi. Obecnie w Polsce wyróżnia się 10 obszarów metropolitalnych, zajmujących ok. 10% powierzchni kraju i zamieszkiwanych przez przeszło 12 mln mieszkańców. Niewątpliwie obok Warszawy biegunami wzrostu, które obecnie dominują i warunkują rozwój całej gospodarki narodowej (w drugiej dekadzie XXI w.) są aglomeracje: katowicka, poznańska, krakowska, trójmiejska i wrocławska. Są to obszary, które jednocześnie w przyszłości mają szansę uzyskania statusu metropolii europejskich. Spowoduje to powiększanie się absolutnego dystansu między nimi a niżej rozwiniętymi regionami.

Bez wątplenia nadal obszary te będą wzmacniać pełnią już obecnie funkcję ośrodków postępu technicznego, gospodarczego i kulturalnego oraz będą koncentrować dominującą część kontaktów Polski ze światem. Przy czym ten pozytywny kierunek zmian jest warunkowy, m.in. zależy od tego czy te ośrodki zdołają wykształcić ultranowoczesne usługi finansowe i inne dziedziny gospodarki związane ze stworzeniem systemu stymulującego badania naukowe, które będą znajdować zastosowanie bezpośrednio w gospodarce tych miast.

2. Miasta i ich rola na Dolnym Śląsku

Jednym z regionów o wysokim poziomie urbanizacji jest Dolny Śląsk, gdzie w miastach regionu w 2015 r. zamieszkiwało ok. 69,3% ogółu ludności (jednak wskaźnik ten powoli obniża się, np. w 1998 r. wynosił on prawie 71,6%, czyli ponad 2 mln osób). Dokonując ogólnej charakterystyki systemu osadniczego tego regionu należy wskazać, że jest on dobrze rozwinięty, hierarchiczny, reprezentowany przez dużą sieć miast o zróżnicowanej wielkości, z rozbudowaną siecią połączeń, wyraźnie ukształtowanym centrum, którym jest miasto Wrocław. Dokonując społeczno-ekonomicznej

analizy przestrzeni Dolnego Śląska zauważa się, że obszarem intensywnego wzrostu gospodarczego tego regionu jest przede wszystkim obszar aglomeracji wrocławskiej (w szczególności gminy: Wrocław, Kobierzyce, Święta Katarzyna, Kąty Wrocławskie, Czernica, Długołęka, Oborniki Śląskie), w utworzonych nowych obszarach aktywności gospodarczej – Oława. Wszystkie te miejscowości wyznaczają krąg zewnętrzny aglomeracji wrocławskiej. Na podstawie tych ośrodków osadniczych jest kształtowany związek między funkcjami lokalnymi spełnianymi przez nie na danym obszarze a funkcjami aglomeracji i ośrodka centralnego – Wrocławia. W układzie tym dominuje Wrocław, który skupia ponad 60% wszystkich mieszkańców aglomeracji. Można także zauważyć, że kierunek ekspansji przestrzennej obszarom rozwijającym się najdynamiczniej wyznacza Odra.

Diagnostując strukturę osadniczą regionu należy podkreślić, że jest ona zdywersyfikowana i różnorodna, a jest to wynikiem wieloletnich procesów społeczno-gospodarczych zachodzących na obszarze regionu i towarzyszącego temu zjawisku procesowi osadniczemu. Najwięcej ludności zamieszkuje miasta w przedziale od 10-100 tys., jest to prawie 25% ludności miejskiej regionu. Dokonując oceny rozwoju miast, należy zwrócić uwagę na czynnik demograficzny (przykładem takiego podejścia jest tab. 1), jakkolwiek oceny te powinny być formułowane na podstawie długoletnich okresów. W regionie jest 91 miast, z czego 53 (59%) to miasta poniżej 10 tys. mieszkańców, 18 miast mieszczące się w przedziale od 10-20 tys., kolejne 16 miast należy do przedziału od 20-100 tys., dwa miasta mają liczbę ludności przekraczającą 100 tys. i jedno ponad 500 tys. mieszkańców. Przestrzenna lokalizacja ośrodków miejskich w regionie odpowiada pasmom aktywności gospodarczej. Jest to obszar tzw. zagłębia sudeckiego, worek turoszowski, legnicko-głogowski okręg przemysłowy oraz aglomeracja wrocławska.

Jak wynika z zestawienia w tab. 1 znacznie wzrosła, w porównaniu z 1977 r., nie tylko liczba, ale i ludność miast średnich, co może świadczyć o dużej roli tych miast w gospodarce regionu. Należy przy tym pamiętać, że właśnie z tego przedziału wiele miast po 1999 r. uzyskało status miast powiatowych.

Reasumując powyższe rozważania należy stwierdzić, że znaczenie miast w regionie jest zróżnicowane w zależności od funkcji i położenia. Dodatkowo należy oczekiwać, że ta zależność będzie narastać, co w sposób niekorzystny będzie wpływać na funkcjonowanie poszczególnych ośrodków miejskich, szczególnie na pogórzu sudeckim, tzw. miast poprzemysłowych. Z tych powodów w działaniach z zakresu rozwoju regionalnego należy w przyszłych latach podjąć przedsięwzięcia ograniczające ich marginalizację i witalizujące je, gdyż dobrze rozwinięta struktura osadnicza regionu jest jego atutem. Dokonując kompleksowej oceny można stwierdzić, że układ osadniczy w regionie jest prawidłowo ukształtowany. Ma policentryczny charakter z wyraźną dominacją ośrodka centralnego. Do jego podstawowych wad należy zaliczyć znacznie posuniętą fragmentaryzację i enklawowość. Poszczególne ośrodki miejskie, szczególnie małe i średnie mają wyłącznie znaczenie lokalne, ewentualnie

subregionalne, jednak nie mają dużego znaczenia w gospodarce regionu. Jako główny powód takiego stanu rzeczy należy wymienić brak nowoczesnej infrastruktury (duża dekapitalizacja), szczególnie komunikacyjnej, gdzie obserwuje się znaczny stopień degradacji. Brak nowoczesnych i sprawnych połączeń między dużymi miastami regionu odgrywającymi rolę swoistych biegunów wzrostu powoduje, że tempo tego procesu jest niezadowalające, a pozytywne tendencje mają ograniczony przestrzennie zasięg. Do innych przyczyn należy zaliczyć brak dostatecznej współpracy podmiotów administracji zarówno rządowej, jak i przede wszystkim samorządowej regionu z omawianych ośrodków.

Tabela 1

Zmiany w liczbie mieszkańców (w tys. osób) w miastach Dolnego Śląska w wybranych latach

Ludność	Liczba miast						Ludność w miastach w tys.					
	1977	1982	1991	2002	2005	2015	1977	1982	1991	2002	2005	2015
Poniżej 5000	16	21	18	21	22	25	61,3	74,7	62,3	69,6	65,9	90,0
5000–10 000	29	26	29	30	28	28	194,1	107,3	193,9	203,3	188,5	192,1
10 000–20 000	19	17	17	15	17	18	199,6	233,7	236,1	211,7	231,9	249,4
20 000–50 000	9	10	13	13	13	12	381,8	330,6	397,7	379,2	374,4	347,9
50 000–100 000	4	5	4	4	3	4	278,3	367,7	312,3	298,4	293,6	282,7
100 000–200 000	1	1	2	2	2	2	129,8	135,7	246,2	236,6	232,3	218,0
Powyżej 200 000	1	1	1	1	1	1	592,5	627,1	643,2	639,2	635,9	634,4
Ogółem	79	81	84	86	86	91	1 837,4	1 876,8	2 091,7	2 038,0	2 022,5	2 014,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

3. Wrocław i jego otoczenie jako centrum motoryczne regionu

Koncentrując uwagę na Wrocławiu, jako ośrodka centralnego Dolnego Śląska można wskazać na kształtowanie się w jego otoczeniu obszaru metropolitalnego, jako wielofunkcyjnej jednostki przestrzennej, której zasięg oddziaływania znacznie wykroczył poza granicę Dolnego Śląska i zaznacza się praktycznie na obszarze całego kraju, jak i przygranicznych obszarach krajów sąsiednich (Czechy i Niemcy). Współ-

mniany obszar metropolitalny jako umowna (subiektywna) jednostka urbanistyczno-przestrzenna położony jest w centralnej części Niziny Śląskiej na obszarze Równiny Wrocławskiej, Równiny Grotkowskiej, Wysoczyzny Średzkiej i Wzgórz Trzebnickich w dolinach rzek Oławy, Widawy, Ślęzy, Strzegomki i Bystrzycy stanowiących dopływ Odry. Odra stanowi w aglomeracji oś wyznaczającą kierunek rozwoju metropolii, a także element spinający obszar tego układu w całość. Należy przy tym nadmienić, że pasmo całej Odry jest zdominowane przez obszar metropolitalny Wrocławia.

Istotne cechy jego położenia to [Ciok *et al.* 1998, s. 61]:

- leży w niedużej odległości od licznych przejść granicznych z UE i Czechami;
- usytuowana jest na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych (na obszarze Wrocławia lub w jego pobliżu krzyżują się drogi o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, w tym także paneuropejskim);
- leży w strefie krzyżujących się pasm aktywności gospodarczej o największym znaczeniu dla rozwoju i integracji europejskiej;
- w najbliższym otoczeniu nie występuje silny konkurent (duże ośrodki miejskie znajdują się zbyt daleko, aby ograniczać zasięg wpływu aglomeracji);
- posiada dogodny, choć niewykorzystany w pełni szlak wodny.

Wrocław i jego otoczenie pełnią funkcję ośrodka centralnego dla regionu, nie zmieniły tego nawet różnego rodzaju wydarzenia historyczne, które jak II wojna światowa doprowadziły praktycznie do zagłady tego miasta jako ośrodka urbanistycznego. W samej aglomeracji wrocławskiej można wyróżnić uformowane określone pasma osadnictwa, które w kształcie kręgów zlokalizowane są dookoła miasta Wrocławia, ale też mają ujęcie pasmowe wyznaczone przez rzekę Odrę. Jednocześnie należy także uwzględnić lokalne ośrodki, do których należy zaliczyć szczególnie miasta Oławę, Oleśnicę, Trzebnicę, Siechnice, Prusice, Oborniki Śląskie, Brzeg, Jelcz Laskowice, Wołów, Środę Śląską, Kąty Wrocławskie, Żmigród i Sobótkę. Wszystkie te miejscowości wyznaczają krąg zewnętrzny aglomeracji. Na podstawie tych ośrodków osadniczych kształtowany jest związek między funkcjami lokalnymi spełnianymi przez nie na danym obszarze a funkcjami aglomeracji i ośrodka centralnego – Wrocławia. W układzie tym dominuje oczywiście Wrocław, który skupia ponad 60% wszystkich mieszkańców aglomeracji. W pierwszej dekadzie XXI w. zaszły istotne zmiany w strukturze pracujących w wybranych sekcjach na terenie aglomeracji. Do głównych tendencji należy zaliczyć spadek udziału pracujących w działalności produkcyjnej w centrum oraz wzrost udziału pracujących w handlu i usługach (obecnie wielkość ta przekracza 75%), natomiast w gminach okalających Wrocław wzrósł udział pracujących w działalności produkcyjnej oraz utrzymuje się wysoki udział zatrudnionych w handlu i usługach. W gminach oddalonych od centrum zmalał udział pracujących w działalności produkcyjnej. Zmiany te niewątpliwie świadczą o tworzeniu się określonej struktury przestrzennej o charakterze ekonomicznym. W strukturze tej obszary, takie jak centrum i otaczające je jednostki przestrzenne, wytworzyły swoje profile społeczno-gospodarcze, natomiast odległe peryferia znajdują się jeszcze przed tym

procesem. Na podstawie tych relacji należy stwierdzić, że między centrum a obszarami je otaczającymi ukształtował się efekt synergii. Natomiast pozostałe jednostki przestrzenne położone na peryferiach tego układu nadal podlegają procesowi konkurencji w stosunku do centrum, co odbija się niekorzystnie na ich sytuacji.

Na podstawie dotychczasowych analiz oraz zachodzących procesów można stwierdzić, że na obszarze Dolnego Śląska występuje duże zróżnicowanie w poziomie rozwoju gospodarczego, a podstawowym elementem, oprócz Wrocławia, są także istniejące czy też były zagłębia surowcowe oraz okręgi przemysłowe. To powoduje, że jest to obszar o cechach nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy (układ metropolitalny wrocławski), ale też występuje monokultura przemysłowa oraz obszary objęte recesją gospodarczą.

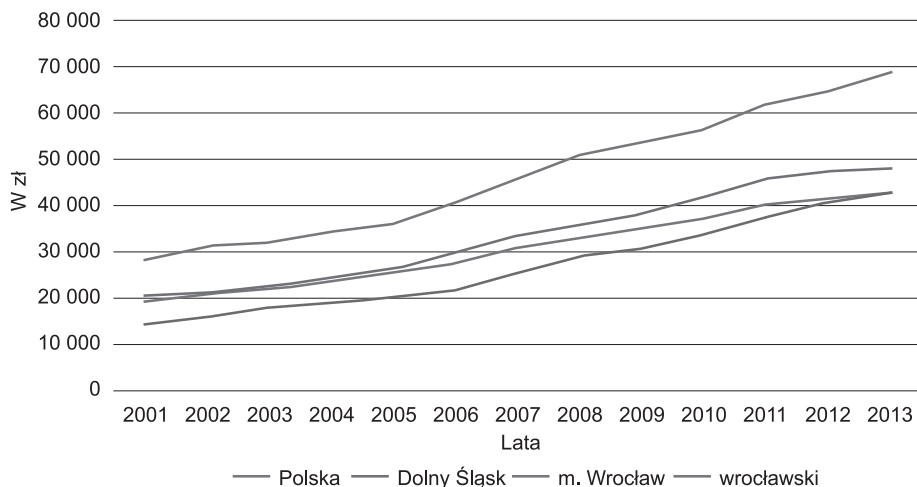
Powyżej poczynione spostrzeżenia dotyczące znaczenia Wrocławia w bliższym i dalszym otoczeniu pozwalają sformułować następujące ogólne wnioski:

- centrum i najbliższe otoczenie ukształtowały swoje profile społeczno- gospodarcze w ramach aglomeracji, co w ich wzajemnych relacjach wywołuje efekt synergii;
- centrum zmierza w kierunku profilu usługowo-edukacyjno-produkcyjnego;
- jednostki otaczające centrum zaczynają specjalizować się w usługach i działalności przemysłowej;
- peryferie nie wykształciły jeszcze swojego profilu w ramach aglomeracji co powoduje kumulowanie się na ich obszarze zjawisk negatywnych (importu ich z pozostałych obszarów aglomeracji);
- obszary regionu położone w dalszej odległości od Wrocławia nie podlegają znacznemu oddziaływaniu jego wpływu, kształtując własne struktury często nie powiązane z układem metropolitalnym.

Należy oczekiwać, że w najbliższej przyszłości procesy na terenach sąsiadujących bezpośrednio z Wrocławiem będą zachodzić coraz intensywniej, gdyż podjęte działania przez władze lokalne zmierzające do ścisłej integracji przestrzennej [*Strategia...* 2001, s. 21-212] przyczynią się do konwergencji zjawisk rozwojowych na tym obszarze. Potwierdzeniem tych rozważań może być kształtowanie się PKB *per capita* w latach 2001–2013. Według ryc. 1, przyrost tego wskaźnika we Wrocławiu jest zdecydowanie większy niż w całym kraju czy regionie, a co ważniejsze po 2008 r. wykazuje bardziej pozytywne tendencje. W przypadku podregionu wrocławskiego, obejmującego swoim obszarem pozostałą część kształtującego się obszaru metropolitalnego, tendencja w zakresie analizowanego wskaźnika jest pozytywna i w 2013 r. zrównała się ze średnią dla całej gospodarki narodowej. W efekcie obszar Wrocławia, jak i okolic rozwija się zdecydowanie szybciej niż region czy kraj.

Oceniając miejsce wrocławskiego układu metropolitalnego w regionie należy stwierdzić, że dotychczasowe powiązania występujące między nim a tym regionem są jeszcze nie do końca ukształtowane, a sama aglomeracja nie odgrywa takiej roli w regionie, do jakiej predysponowałaby ją wielkość potencjału gospodarczego czy intelektualnego (należy jednak podkreślić, że ta rola ustawicznie wzrasta). Wynika to

z tego, że w przeszłości Wrocław odgrywał rolę swoistego ośrodka centralnego, który konkurował z regionem przechwytyjąc pozytywne zjawiska występujące w regionie na zasadzie „efektu wypłukiwania”. Wpływ na to miał podział administracyjny kraju wprowadzony w 1975 r., a obowiązujący do 1999 r. oraz rozwiązania ustrojowe przyjęte w zakresie struktury administracyjnej państwa.

Ryc. 1. Zmiany PKB na mieszkańca w Polsce, Dolnym Śląsku, Wrocławiu i podregionie wrocławskim w latach 2001-2013

Źródło: Opracowanie własne z wykorzystaniem danych GUS.

Dlatego w opracowaniach dotyczących aglomeracji należy uwzględniać region, gdyż aglomeracja nie istnieje w próżni społeczno-gospodarczej i wiele relacji z tego zakresu można wyjaśnić uwzględniając powiązania z otoczeniem i jego oddziaływanie.

Ponadto, w wyniku studiów prowadzonych nad problemami rozwoju i integracji przestrzennej aglomeracji wrocławskiej stwierdzono, że niepokojącymi zjawiskami występującymi w obszarze aglomeracji są także:

- zahamowanie w ostatnich latach wzrostu liczby ludności Wrocławia (ujemne saldo ruchu naturalnego ludności miasta nie pokrywa jej dopływu z zewnątrz – poza granice Wrocławia emigruje głównie ludność w wieku produkcyjnym) i starzenie się jej struktury;
- lawinowy wzrost natężenia ruchu samochodowego na obszarze aglomeracji, przy istniejącym układzie komunikacyjnym prowadzi do paraliżu komunikacyjnego w centrum (według danych GUS w 2012 r. na terenie Wrocławia i sąsiednich powiatów było łącznie zarejestrowanych prawie 740 tys. pojazdów);
- stężenie zanieczyszczeń znacznie przekraczające normy w centrum (w związku z występującymi przekroczeniami stężeń zanieczyszczeń w obszarze aglomeracji

wrocławskiej opracowany został *Program ochrony powietrza dla województwa dolnośląskiego*¹).

Przewycięzenie wymienionych barier rozwojowych jest warunkiem koniecznym, aby aglomeracja wrocławska mogła dynamicznie rozwijać się w przyszłości, a także spełniać funkcję ogniwa systemu metropolii równowagi w Europie Środkowej.

Zakończenie

Ogół zrealizowanych i prognozowanych zmian zachodzących na omawianym obszarze pozwala twierdzić, że Wrocław jest miastem o dynamicznie dokonujących się przeobrażeniach struktury przestrzennej. Przekształcenia te są widoczne we wszystkich strefach miasta, od centrum po peryferie i dotyczą różnych form zainwestowania miejskiego: zabudowy mieszkaniowej, usług, terenów przemysłowych, zieleni miejskiej, a także terenów użytkowanych rolniczo. Niestety produktem ubocznym tych przeobrażeń jest pogłębianie się stratyfikacji społecznej i funkcjonalnej przestrzeni miejskiej [Miszevska 2002, s. 310]. Niemniej jednak atutem tego miasta jest usytuowanie na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych, w pasie aktywności sprzyjającej integracji europejskiej z najbliższymi konkurentami w Poznaniu, Krakowie, Pradze i Dreźnie.

Należy także zaznaczyć, że analiza struktury społeczno-gospodarczej poszczególnych stref wrocławskiego obszaru metropolitalnego umożliwi sformułowanie tezy, że obecny układ stanu przestrzennego zróżnicowania poziomu koncentracji obserwowanych struktur jest rezultatem wieloletnich procesów kumulowania się efektów aglomeracyjnych i procesów deglomeracji. Wspomniane procesy mają dwojaką formę. Pierwszą z nich jest integracja przestrzenno-funkcjonalna między sąsiadującymi obszarami metropolitalnymi prowadząca do zlewania się tych jednostek przestrzennych. Drugą – narastanie współzależności i powiązań funkcjonalnych między ośrodkami, które doprowadzają do integracji funkcjonalnej przez występowanie wielu sprzężeń zwrotnych.

Podsumowując można zgodzić się ze stwierdzeniem, że aglomeracja, której rdzeniem jest miasto Wrocław, jest biegunem wzrostu gospodarczego i społecznego Dolnego Śląska, który pobudza rozwój (jednak w różnym stopniu) występujących w przestrzeni tego regionu miast.

Literatura

Ciok S., Jakubowicz E., Łoboda J., 1998, *Konkurencyjność i przekształcenia strukturalne aglomeracji wrocławskiej*, [w:] *Gospodarka przestrzenna miast polskich w okresie transformacji*, T. Markowski, T. Marszał (red.). Biuletyn KPZK PAN, z. 182, Warszawa, s. 61.

¹ Dz.U. Województwa Dolnośląskiego z 25.02.2014 r., poz. 985.

- Jałowicki B., 1999, *Współczesne przekształcenia struktury osadniczej i przestrzeni miejskiej*, [w:] *Cywilizacja informacyjna a przekształcenia przestrzeni. Zmiany strukturalne metropolii polskich*, J. Kołodziejski, T. Parteka (red.). Biuletyn KPZK PAN, z. 186, Warszawa, s. 33.
- Korenik S., 2011, *Region ekonomiczny w nowych realiach społeczno-ekonomicznych*. CeDeWu, Warszawa, s. 138.
- Miszewska B., 2002, *Zmiany struktury przestrzennej miast w warunkach gospodarki rynkowej na przykładzie Wrocławia*, [w:] *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, J. Słodczyk. (red.). Wyd. Uniwersytet Opolski, Opole, s. 310.
- Rochefer M., 1998, *Metropoles et fragmentation des espaces*.
[<http://www.equipement.gouv.fr/dau/cdu/datas/docs/ouvr8/chapl.htm>].
- Strategia integracji przestrzennej aglomeracji wrocławskiej*. Wrocław 2000 Plus, Studia nad strategią miasta, z. 4(40), Wrocław, 2001, s. 21-112.